

BEVEZETÉS A KATOLIKUS HIT RENDSZERÉBE

Kurzusinformáció:

Kunszabó Zoltán diakónus, licenciás teológus, magyar-történelem szakos tanár

Email: njc.hungary@gmail.com

Tananyag: Tanári jegyzet (interneten közzétett óravázlatok), kiegészítésül hozzá olvasható Székely János, A hit kapuja (SZIT, Budapest, 2016.) című könyve

Számonkérés módja: írásbeli teszt a félév végén

Tanári fogadóóra: Minden óra után, ill. külön megbeszélte időpontban is.

Kötelező irodalom: Székely János, A hit kapuja (SZIT, Budapest 2016.)

I. A LÉT TITKÁRA KÉRDEZŐ EMBER

I.1.1. „MIÉRT?” A LÉTEZÉS TITKÁRA VALÓ RÁKÉRDEZÉS KIKERÜLHETETLENSÉGE

Babits Mihály: Esti kérdés (1909)

Babits kérdései:

- ▶ Miért a szépség, amiben érzünk valami örökkévalót
- ▶ Miért a szépség, ha múlandó?
- ▶ Mi a célja az időnek? Tart-e valahová?
- ▶ Miért az ember élete? Fűszál/virág hasonlat: Izajás > Jézus > Petőfi: „Elhull a virág, eliramlik az élet” (Szeptember végén)
- ▶ Miért? > Mi a létesítő oka? Honnan van?
- ▶ Miért (minek)? Mi a cél-oka, a célja > Mi az értelme?

I.1.2. Az ember kérdése

- ▶ Az ember az a lény az univerzumban, aki ezt a kérdést képes föltenni.
- ▶ Képességei: Önreflexió, fogalmi gondolkodás, nyelv, az értelem keresése, morális érzék, drámaiság stb.
- ▶ „Van-e értelme az életemnek? Van-e valami rajtam kívül álló cél, amelyhez képest értelmes vagy értelmezhető?”
- ▶ Az ember az a lény, akinek ezt a kérdést kötelező feltennie:

- Bizonyos értelmi szinten túl: intellektuális igény
 - Egy újabb szintlépéssel: Erkölcsi igény
 - Valójában: Létszükséglet
- ▶ Albert Camus: „Az ember nem tud értelmetlenül élni.”

„Csak egyetlen igazán komoly filozófiai kérdés van: az öngyilkosság. Ha meg tudjuk ítélni, hogy érdemes-e leélni az életet, akkor választ is adunk a filozófia alapkérdésére. Hogy aztán a világ háromdimenziós-e, hogy a szellemnek kilenc vagy tizenkét kategóriája van-e, másodlagos. Az már csak játék, előbb válaszolni kell... A szív számára nyilvánvaló igazságok ezek, de el kell mélyednünk bennük, hogy a szellem számára is megvilágosodjanak.”

(Albert Camus, Szisüphosz mítosza (Budapest 1990) 195.

I.1.3. A kérdés megkerülésére tett hétköznapi kísérlet: az agnoszticizmus

- ▶ Gör. agnosztosz, 'megismerhetetlen': A végső kérdésekre nem kaphatunk választ. A sok világnézet, vallás, vélemény kioltja egymást. „Majdhogynem úgy tűnik, hogy az agnoszticizmus egy művelt ember alázatos hozzáállása.” (Székely 13.)
- ▶ Az agnoszticizmus lehetetlen a gyakorlatban: Kisebb-nagyobb döntéseink visszatükrözik, hogy miként gondolkodunk a végső dolgokról? (Pl. Léteznek-e mindenkire – rám is – belsőleg kötelező erkölcsi normák...)
- Hogyan állok egy súlyos betegséghez? Hogyan kezelek egy súlyos sértést? Tudok-e komoly dologban áldozatot hozni, lemondani másért?
- ▶ Ezek alapján kiolvasható, mit érzünk a végső kérdésekkel kapcsolatban

„Az ember egy vonaton találja magát, amely száguld valahová. Ezt a világot nem mi alkottuk, nem mi szabunk neki törvényt. Ha valaki egy ilyen száguldó vonaton találja magát, logikusnak tűnik, hogy elkezd kérdezősködni, honnan és hová tart ez a vonat? Nem tűnik túlságosan értelmesnek, ha csak az étkezőkocsi holléte iránt érdeklődik.” (Székely 17.)

I.2.1. NÉZZÜNK SZÉT!

„Két dolog van, ami ámulatba ejt, a csillagos ég fölöttem, és az erkölcsi törvény bennem.”
(Immanuel Kant, A gyakorlati ész kritikája (Budapest 2004) 193.

- ▶ Az első kérdés az univerzumra, a világegészre vonatkozik: a létezők léte, létszintjei, mozgása, a kozmosz és az élőlények rendezettsége, fizikai, kémiai, biológiai meghatározottsága stb.

I.2.2. Az elemző értelem első megállapítása: a dolgoknak oka van

- ▶ A filozófia egyik ősi problémája: Miért van egyáltalán valami, miért nem a semmi „van”?

„A csodálkozás alapélményében minden dolog mögött észleljük a semmit. Észre vesszük, hogy nem tudnánk azt kérdezni, miért, ha csak a semmi lenne; mert a semmi semmisége teljesen magától értetődő; a semminek a mindenség helyében kellene állnia, mert az abszolút üresség minden ok nélkül, szükségszerűen fennáll. Minden dolog: valami, ami a semmi helyén áll fenn... Ha nem lenne egy végtelen hatalom, amely a dolgok létezését biztosítja, amely a létezését a semmi helyére állítja, minden dolognak el kellene sülyednie a semmi mélyében, a nem magától értetődőnek meg kellene szűnnie a magától értetődő nyomása alatt.”

(Gondos-Grünhut László, Szeretet és lét, Budapest 2013, 43.)

- ▶ A semmi: magától értetődő. A valami létét és tulajdonságait meg kell okolni!

1.2.3. A létezés alapja: a Lét

- ▶ Az éleai Parmenidész óta (Kr.e. VI-V. század fordulója) a nyugati filozófia főiránya: „létezők létezését biztosító hatalom” maga a lét. Sokkal több, mint egy közös tulajdonság, minden létezők létezésének közös alapja.
- ▶ A kérdés filozófiai vizsgálatának klasszikus útja **Aquinói Szent Tamásnál**:
 - a., *Semmi sem lehet önmaga létesítő oka. (Ez már Parmenidésznél is alap.)*
 - b., *Minden létező létezése mögött létesítő okok sorait kell feltételeznünk.*
 - c., *Az egymás alá rendelt létesítő okok sora nem nyúlhat a végtelenbe, ez ellentmondana első kijelentésünknek.*
 - d., *„Fel kell tételeznünk valamiféle első (legegyetemesebb) okot, amelynek már nincs oka, és amely létének magyarázatát teljességgel önmagában bírja. Ennek az első oknak végtelen erővel kell rendelkeznie, hogy a semmi és a lét közti végtelen szakadékot áthidalhassa. S minthogy ez az első ok a szellemi valóságoknak is létoka, valamiképpen személyesnek kell lennie.” (Turay Alfréd, Istent kereső filozófusok, Budapest, 1990, 53.)*
- ▶ Ez az etiológiai istenérv , gör. aita, 'ok' > A létesítő okok sorából vett istenérv

1.2.4. Az önmagától fennálló személyes létteljesség: Isten

- ▶ A létezők a tökéletes, beteljesült létből részesülnek, különböző mértékben
- ▶ Platón: az ideák felett álló Egy (Szép, Jó és Igaz) maga a lét teljessége
- ▶ Arisztotelész ugyanezt mondja a Mozdulatlan Mozgatóról („önmagától fennálló tiszta valóság”). Nála is személyes, önmagára reflektáló isteni lény.
- ▶ A lét teljessége: nincs benne semmi lehetőség, értsd: 'még meg nem valósult' lét. Minden tökéletesség hordozója.
- ▶ A görög filozófia csúcsteljesítménye: megalkotta azt a lét- és istenfogalmat, amelyben a teológiai reflexió ráismert a Szentírásban kinyilatkoztatott Isten tulajdonságaira.
- ▶ Kereszténység: Isten az önmagától fennálló *személyes* létteljesség. > A személyi lét olyan tökéletesség, amelynek oka nem lehet személytelen

I.2.5. Immanencia és transzcendencia

- ▶ Aquinói Szent Tamás > A létezők részesülés útján birtokolják a létet, de különböző módon és mértékben :

- *Más a véges létezők léte*
- *Más a létezőket átható közös lét (esse commune)*
- *Más az isteni lét > 'maga a lét' (ipsum esse). Az isteni lét **abszolút** (lat. absolutum = solutum ab omnibus = **mindentől független**) létteljesség.*

- ▶ Isten úgy részesíti a létben és hatja át, hordozza a teremtett világot (**immanencia = bent-lét**; immanere lat. 'benne marad'), hogy közben végtelenül különbözik tőle, egészen másként létezik, mint a világ, és felülmúlja azt. *Transzcendens* a világgal szemben (lat. **transcendo 'meghalad, felülmúl, túllép'**).

- ▶ Isten **transzcendens**: nem azonos a világgal, és **immanens**: mégis áthatja, fönntartja a világot.

„Az ember egy vonaton találja magát, amely száguld valahová. Ezt a világot nem mi alkottuk, nem mi szabunk neki törvényt. Ha valaki egy ilyen száguldó vonaton találja magát, logikusnak tűnik, hogy elkezd kérdezősködni, honnan és hová tart ez a vonat? Nem tűnik túlságosan értelmesnek, ha csak az étkezőkocsi holléte iránt érdeklődik.” (Székely 17.)

I.2.5. Deizmus és panteizmus

- ▶ Csak a transzcendencia hangsúlyozása *deizmushoz* vezet > Isten, az alkotó magára hagyta a világot, már nem kapcsolódik hozzá, nem törődik vele. Út az agnoszticizmushoz és az ateizmushoz.
- ▶ Csak az immanencia hangsúlyozása *panteizmushoz* vezet (gör. pan theosz 'minden isten'). Isten és a világ azonossága felszámolja a személyes Isten fogalmát, hiszen azonos a személytelen világgal.

Aquinói Szt. Tamás így magyarázza a helyes utat: „Mivel a lét minden dolognak a legmélyebb belseje, azért a lét szerzője, vagyis Isten, minden dologban a legmélyebb módon benne van, de nem úgy, mint a lényeg része, hanem úgy, mint ahogy a cselekvő benne van abban, amibe beleviszi hatását” (Sth I,13,7).

I.2.6. A személyes, abszolút lét ('a lét') tulajdonságai:

John Keats (1795-1821)

Óda egy görög vázához

*„Oh, antik karcsuság, szelíd ívek,
Márványfiúk s lányok kecses köre
Oh, sűrű ágak, eltiport füvek,
Oh, formák csöndje, anda gyönyöre
Az öröklétnek: hús pásztormese!*

*Ha rajtunk múlás úli már torát,
Te megmaradsz, s míg új jajokkal ég
Az új kor, nékik is zengsz, hű barát:
"A Szép: igaz, s az Igaz: szép! - sose
Áhítsatok mást, nincs főbb bölcsesség!"*

(Tóth Árpád fordítása)

"Beauty is truth, truth beauty,— that is all
Ye know on earth, and all ye need to know."

- ▶ a Lét e szerint: **igaz** és **szép**. Emellett: **egy** (oszthatatlan) és **jó** a görög filozófia szerint

I.2.7. Miért jó?

- ▶ *„...a jóság, mint a skolasztikusok fogalmaztak, önmaga szétárasztása (diffusum sui),
önátadás, merő nagylelkűség, önkíárasztó bőség. Ahhoz, hogy Isten valóban adhasson, s
mindenekelőtt önmagát adhassa, először is lennie kell; következésképp jósnak kell lennie. A
jósnak abban áll, hogy legyőzi a semmit. Mivel Isten a jóság, szükségképpen léteznie kell.”
(Gondos 17.)*
- ▶ *„Isten így-léte a jóság” ... „Isten lényege a jó” (Gondos 17.)*
- ▶ Minden létező a Létnek köszönheti létét, szabadon részesíti őket a létben és tartja fenn őket.

I.2.8. A Lét akar valamit tőlem?!

- ▶ A létnek tulajdonságai vannak, de amint láttuk, személye s így akarata van.
- ▶ Csak így érthető R. M. Rilke sora:

„Változz azzá, amit a lét akar”

(Szonettek Orpheuszhoz, II.29, Szabó Ede fordítása)

- ▶ Keats-re rímél Rilke egy másik verse az *Archaikus Apolló-torzó*. A szoborból az Örök Szépség szól hozzá, sőt felszólítja:

„...mert nincsen helye egy sem,

Mely rád ne nézne. Változtasd meg életed!”

(Tóth Árpád fordítása)

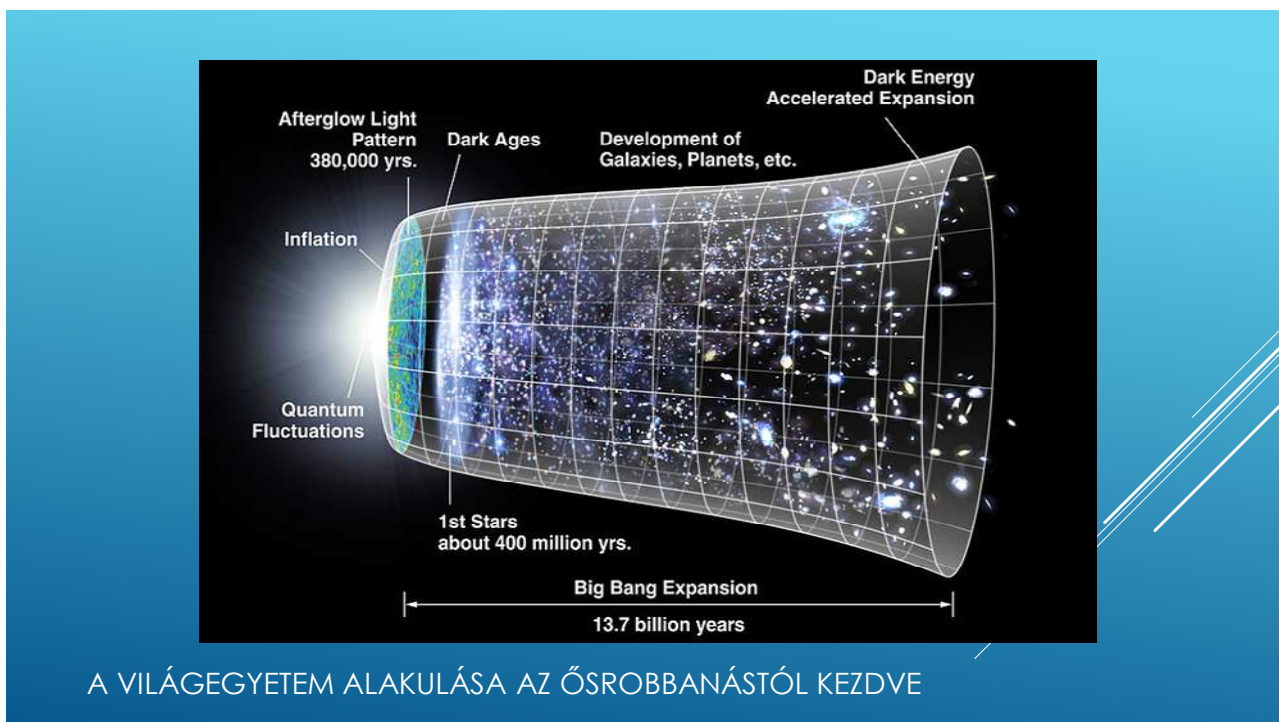
I.3.1. A KOZMOSZ, AZ ÉLŐVILÁG EREDETE ÉS RENDEZETTSÉGE

- ▶ Nem csak a dolgok eredete utal az egészt létrehozó tökéletes Létre, hanem megjelenésük, egymáshoz való viszonyuk, elrendezettségük is.
- ▶ A jelen univerzumnak van kezdete: ősrobbanás, 12-16 milliárd évvel ezelőtt

- ▶ A kozmosz anyaga egyetlen pontból (szingularitásból) árad szét, ekkor jelennek meg a tér és az idő dimenziói.
- ▶ Nem úgy robbant, mint egy kézigránát, hanem tökéletes matematikai harmóniák és törvények mentén (Székely 27-28.)

I.3.2. A jelen univerzumnak szükségképpen van kezdete

- ▶ Jelen kozmoszunknak szükségképpen van kezdete. Ha végtelen ideje állna fenn, a *termodinamika 2. főtétele* szerint minden energiafajta már hőenergiává alakult volna át, és az *entrópia törvénye* szerint (maximális szétszóródás, kiegyenlítőds) a hőhalál állapotába jutott volna. Ez kizárja a ciklikus összehúzódás-kitágulás elméletét is, mert minden összeomlás után nőne az entrópia.
- ▶ Ha végtelen ideje állna fenn, már „erodálódott” volna, mert az atomok élettartama véges (kb. 10^{35} év). Ezzel szemben az univerzum csillagászati szempontból rendkívül fiatal.
- ▶ Az univerzum a szingularitásból kiindulva jelenleg is gyorsulva tágul

I.3.3. Léttöbbletek

- ▶ A teremtett anyag egy bizonyos szintig egyre magasabb szinten szerveződik (atomok, molekulák, szerves vegyületek).
- ▶ Vannak azonban olyan, léttöbbletet hordozó szintek, amelyek az anyag önszerveződéséből nem vezethetők le, például:
 - a létező és a nem létező között

- az élő és az élettelen között
 - a tudatos, szabad létező (személy) és az öntudattal nem rendelkező létezők között
- ▶ Ezek létrendbeli különbségek. Az alsóbb szinteken adott feltételekből önmaguktól nem jöhetnek létre a felsőbb szinteken tapasztaltak.
 - ▶ **Létfilozófia: alacsonyabb rendű okok nem hozhatnak létre magasabb rendű okozatokat**

1.3.4. Az élet csodája

- ▶ Az ember nem tud mesterségesen életet létrehozni! Egyetlen élő sejtet sem, pedig minden összetevőjét ismerjük!
- ▶ Az élet megjelenéséhez teremtő aktusra volt (van) szükség: Isten „információt visz be, és képessé teszi az anyagot arra, hogy fejlődjön, hogy az élettelenből előjőjön az élet”. (Székely 23.)
- ▶ Nem tagadjuk az evolúció lehetőségét, de csak Isten léttöbbleteket „bevivő” beavatkozásait is feltételezve.
- ▶ Az egyre bonyolultabb rendszerek kialakulása ellen hat az anyagvilágban az **entrópia** (gör. entropé, 'megfordulás, visszafordulás'), a rendtelenség növekedése. Nyílt rendszerekben hosszú távon az entrópia növekedése a valószínű, a meglévő környezet energia- és entrópiaszintje irányába. Példa: A magára hagyott csószkunyhó esete
- ▶ **Az élet maga: anti-entrópia**, önmagát fölépítő és megsokszorozó valóság. Nem vezethető le az élettelenből!

„Egy tölgyfa egy hatalmas anti-entrópia (információelméleti szóval negentrópia) üzem, amely magába gyűjti a nap energiáját, ásványokat és vizet. Dacol az élettelen anyag egyik legalapvetőbb törvényszerűségével.” (Székely 30.)

„Az élet, ez az anti-entrópia, szüntelenül újratöltött energia, feltörekvő erő a káoszról a rendezettség felé, a fény felé a sötét meghatározatlanságból, a szeretet misztikus álma felé...” (Albert Claude, Nobel díjas sejtbiológus)

1.3.5. Véletlenek

- ▶ A véletlenek nem adnak magyarázatot sem a létezők létrejöttére, sem pl. az élet megjelenésére.
- ▶ Alfred Kastler, Nobel-díjas fizikus: „Ha a holdon egy automatizált alumínium kohót találnánk, amelyek egyik végén lapátok gyűjtik be az ásványokat, a másik végén alumíniumtömbök potyognak ki, senki sem gondolná azt, hogy ez a szerkezet magától jött létre.”
- ▶ Egy élő sejt az alumíniumkohónál bonyolultabb rendszer. Kb. 53 milliárd fehérje, 166 milliárd lipid molekula, 2.900 milliárd kismolekula, 250.000 milliárd víz és nukleinsav molekula van, nagyon finom struktúrákban elrendezve.
- ▶ Nem csak rendezett, de élő, anyagcserét folytat és képes a reprodukcióra (amire az alumíniumkohó pl. nem).

- ▶ Az élet léttöbbletét nem magyarázza a véletlen. Ilyen mennyiségi véletlen megtörténének valószínűsége gyakorlatilag nulla. Időfaktor! A folyamatok lezajlására nem állt rendelkezésre végtelen mennyiségű idő. (Székely 32.)

I.3.6. Az antrópikus elv

- ▶ Brandon Carter, R.H. Dickie: az univerzum fiziko-kémiai alapállandói biztosítják annak tartós fennmaradását, az élet megjelenését és értelmes megfigyelők megjelenésétjelenlétét.
- ▶ A világ egy végtelenül összetett, sebezhető, finomhangolt rendszer, amely kezdettől fogva mintha az élet létrejötté, az ember számára készítené helyet. (Példák: Székely 33.)

I.3.7. Az ember az értelem csónakjában evez az értelmetlenség tengerén?

- ▶ **Értelmetlenség:** a világnak sem oka, sem célja. Az ember próbál megérteni valamit, ami értelmetlen... Az élet abszurditás. Camus szerint marad az öngyilkosság, vagy a végtelen küzdelem heroizmusa...
- ▶ **Einstein:** Ha valaki nem hisz a Teremtőben, akkor egy kaotikus világra kellene számítnia. De nem ezzel találkozok! Ha felismerem a mindenség valamely törvényszerűsét, a Teremtő gondolatát fejtetem meg...
- ▶ **Keresztények:** Az értelem nem az értelmetlenségből jött létre, ez nem is lehetséges. Az értelem az Értelemből, a logika a Logoszból jött létre. Jn 1,1: „Kezdetben volt az Ige (a Logosz)”.

I.3.8. Implicit módon mindenki hisz valamiben

- ▶ **Vagy az örökkévaló anyagban/energiában,** amely nem ad magyarázatot sem saját létére, sem a léttöbbletek és a tökéletességek megjelenésére...
- ▶ **Vagy az örökkévaló Szellemben,** a tökéletes Létben, amely létesítő ok és cél-ok, magyarázatot ad a világ rendezettségére és léttöbbletek megjelenésére is.
- ▶ A görögök óta (a felvilágosodásig) filozófiai közhely, hogy **az egyetemes létet a létezők világának magyarázatához szükségszerűen feltételeznünk kell.**

I.3.9. Egy felfelé nyitott univerzumban hiszünk

- ▶ Időben alulról építkezik, de lényegét tekintve felülről épül.
- ▶ „A Teremtő ereje, mint mágnes, mint értelem és szépség vonzza maga felé a véges létezőket.” (Székely 35.)
- ▶ Szent Pál nyomán a keresztény bölcselet hangsúlyozza:

„Ami Istenben „láthatatlan: örök ereje és isteni mivolta, arra a világ teremtése óta műveiből következtethetünk.” (Róm 1,20)

- ▶ A helyes válasz a rácsodálkozás és a hálaadás.

II. AZ EMBER, MINT ISTENÉRV

II.1.1. A nem mérhető, mégis objektív valóság

A valóság vizsgálata Kant kijelentése nyomán:

„Két dolog van, ami ámulatba ejt, a csillagos ég fölöttem, és az erkölcsi törvény bennem.”

(Immanuel Kant, A gyakorlati ész kritikája (Budapest 2004) 193.

- ▶ „a csillagos ég fölöttem” > kozmosz, univerzum, a létezők összessége (ezt eddig tárgyaltuk)
- ▶ „az erkölcsi törvény bennem” > az ember belső működése (ez jön most)
- ▶ *Csillagos ég*: mérhető, empirikusan vizsgálható > de az érzés, amit bennem kivált, az nem (van benne valami „fenséges”; kicsinységem, törekénységem átélése)
- ▶ *Az erkölcsi törvény bennem*: Nem mérhető, mégis egyetemes (objektív) és valóságos

II.1.2. Határélmények: nem tematizálható tudás a Lét teljességéről

Bennük élményszerűen átéljük a Teljesség, a Végtelenség közelségét.

Eljutunk a határainkig, de közben tudjuk, hogy e határokon túl is van valami...

- ▶ Gyermek születése: Honnan jön közénk e tökéletes emberi lény?
- ▶ Szerelem: A szerelmes ember számára megszépül és értelemmel, reménnyel telítődik a világ
- ▶ Szépség: természetben, műalkotásban > valami nagyobb jelei, mint evilág
- ▶ Esztétikai-erkölcsi katarzisz: Önfeláldozás, megbocsátás, újrakezdés reménytelen helyzetben stb. hiteles művészi ábrázolása
- ▶ Súlyos betegség, halálközeli élmény: érintkezés a másik dimenzióval, értékek letisztulása, számvetés

II.1.3. Ennek inverze: Az ember ezt a világot végesnek, töredékesnek érzi

- ▶ Boldogságvágyunk határtalan (Mi kellene ahhoz most, hogy igazán boldog légy? Végtelen lista, vagy a végtelent átfogó fogalmak jönnének válaszul...)
- ▶ Létezésünket behatároltnak érezzük (Tér, idő, testi lét, képességek, műveltség, kapcsolatok stb. behatároltsága)
- ▶ Kiszolgáltatottságunk, sérülékenységünk (Betegség, baleset, a külvilág katasztrófái: gazdasági válság, háború, ökológiai katasztrófa stb.)

- ▶ A halál: végességünk és tudatlanságunk riasztó szimbóluma
- ▶ „Az ember ezt a világot végesnek érzékeli. De csak azért tudjuk végesnek tapasztalni a világot, mert sejtünk valamit, tudunk valamit a teljességről, a tökéletesről. És ehhez viszonyítva érezzük a földi tapasztalatainkat végesnek.

Ha semmi sem létezne ezen a világon túl, akkor nekünk ez a világ teljesen elég lenne. (...)

A természetben nincsenek értelmetlenségek. Nem létezhetne szomjúság az élővilágban, ha nem létezne víz. Az embereben nem volna az a kiirthatatlan vágy a teljességre, ha ez a teljesség nem létezne, ha erről nem lenne valami sejtésünk, tapasztalatunk. (...) Pontosan ez a kapcsolat a világon túli valósággal az emberlétünk lényege és szíve (...)

Homo capax Dei. Az ember képes az Istenre. Képes őt megsejteni, befogadni. Ez emberlétünk lényege” (Székely János, A hit kapuja, 43. 45.)

II.2.1. Az emberi megismerés

- ▶ Végtelen tudásvágy: mert az emberi szellem érintkezik a végtelennel

"A lélek határait nem találhatod meg, ha minden utat be is jársz, oly mélységes az alapja" - hirdeti az epheszoszi Hérakleitosz (22 B 45).
- ▶ Az emberi szellem, az ember megismerő-képességének igénye előtt nincsenek határok. Nem áll meg az egyes tárgyaknál.
- ▶ Az emberi szellem a mindenség felé tárulkozik ki, lehetőség szerint átölel minden létezőt, és homályos sejtés formájában érinti a létezők közös lehetőségét, a *Létet* is. – tanítja Arisztotelész nyomán Aquinói Szt. Tamás
 - "az ismeretben szellemünk a végtelen felé terjed. Ennek jele, hogy az emberi szellem bármiféle véges nagyságrendnél nagyobb elgondolására is képes" (Aquinói Szt. Tamás, Summa contra Gentiles, I. 43.)

II.2.2. Kant és a felvilágosodás ismeretelméleti egyoldalúsága

- ▶ Ókori ember: Nem volt kétsége, hogy ahogyan a világot érzékeli, az az objektív valóság. A tárgy képe mintegy lenyomatot hagy az értelemben, mint pecsénnyomó a viaszban.
- ▶ Kant és a felvilágosodás: Az alany is aktív a megismerés folyamatában! Zseniális megfigyelés!
 - Úgy ismerünk meg, hogy már eleve bennünk lévő 'a priori' kategóriákat vetítünk a tárgyra, ezek segítségével azonosítja be. (Élő? Élettelen? Állat? Növény? Ember?)
 - A töredékes információk belső kiegészítése teljes „képpé”
- ▶ Innen túlzó következtetések:
 - mivel minden megismerésünk az alanyra jellemzően szubjektív,
 - és érzékeink a megfigyelt tárgynak csak egy részéről adnak nekünk információt,
 - ezért 'a dolog maga' ('Ding an sich') nem ismerhető meg.
 - Tehát: a külvilág számunkra nem ismerhető meg

Ergo: Nincsenek objektív ismeretek, nincsen megismerhető objektív igazság

- ▶ Innen erednek korunk szekuláris alapdogmái:
- objektív igazság nincs, szubjektív csak vélemények
- minden vélemény egyenlő súlyú (éppen ezért súlytalan)
- a „másságot” feltétlenül tiszteletben kell tartani

Innen csak egy lépés: ha valaki a „normalitást” valóságosabbnak, ezért igazabbnak tartja, az üldözendő.

XVI. Benedek: *„Ez a relativizmus diktatúrája, a tolerancia diktatúrája”*

II.2.3. Heidegger válasza a kantianus túlzásra

- ▶ A megismerés **nem** pusztán **alany** (megismerő) és **tárgy** (a világ) mechanikus találkozása: **mindkét létezőt maga a Lét kapcsolja össze** primér módon
- ▶ Az igazság a valóság feltárulása az emberben. (Vö. gör. alétheia, igazság: 'el nem rejtett, feltárult')
- ▶ Az ember Dasein (itt-lét), aki alkalmas arra, hogy benne a Lét megszólaljon, feltárulkozzon:
„Az a hely, ahol az objektív igazság (a valóság) a leginkább megjelenik, az az ember, a szubjektum.” (Székely 53.) Az szubjektum nem akadály, hanem lehetőségi feltétele az objektív igazság feltárulásának!
- ▶ Heidegger: **Az ember az, akiben a Lét beszél.** > A filozófia feladata, hogy megkeresse a múltban azokat az embereket, pillanatokat, akikben a Lét megszólalt, feltárulkozott.

II.2.2. A megismerés feltétele: a háttértapasztalatban feltáruló lét

- ▶ A végtelen és tökéletes Létre való nyitottság, irányultság benne van minden megismerő aktusban
- ▶ **A Lét (és benne a létezés), mint alap és végtelen távlat érzékelése** valójában **a megismerés lehetőségi feltétele.**
- ▶ Ezt nevezzük transzcendentális tapasztalatnak (Karl Rahner), más néven háttértapasztalatnak (Weissmahr Béla).

II.2.3. Az ember minden egyes kijelentésében tud létezéséről, és a „létről” egyáltalán:

a., Tudatos tevékenységem közben kétségtelen számomra, hogy vagyok, létezem.

- Ez rokon Descartes alap kijelentésével: „Gondolkodom, tehát vagyok.” > Az ítéletalkotás aktusában ismerem fel saját létezésemet! Innen tudok arról, hogy mit jelent lenni! (Weissmahr 34-35.)
- „Vagyok”: ez alapozza meg minden későbbi ítéletemet. > Háttértapasztalat! (Evidencia: Nem logikailag bizonyított, nem a természettudomány által igazolt tudás, „Ősbelátás”.)

- Öntudat: Önmaga számára megvilágított lét > ahol a lét (emberi szinten) tud önmagáról. A tudat világosságába így léphet be külső tárgy.

b., Az ítéletalkotás alapja: a téves kijelentés eltér a valóságtól. Ennek lépései:

- b.a. Eredendően tudok a rajtam kívül álló valóság létezéséről.
- b.b. Megismerhetőnek (értelmesnek és értelmezhetőnek) tartom a valóságot. „Az emberi értelem képes szükségszerű és általános érvényű, ugyanakkor tartalmi tudást szerezni, mégpedig a maga erejéből.” (Weissmahr 48.)
- b.c. Kijelentésemmel (fogalmi gondolkodás, logika, nyelv, beszéd) hitelesen kifejezhetőnek tartom a valóság lényegét! (Weissmahr 42.)

II.2.4. Egy példa: a háttértapasztalat működés közben

Én ember vagyok. > Minden ember halandó („van”). > Én halandó vagyok.

- ▶ A következtetés folyamata során a háttértapasztalatból fakadó őselátások sorára támaszkodom, amelyeket nem bizonyítok (evidenciák, amelyekről intuitív módon tudok):
 - Létezem, gondolkodom, van rajtam kívül létező valóság, a valóság megismerhető és nyelvileg kifejezhető, léteznek fogalmak (amelyek az egyes létezőket bizonyos kritériumok alapján hitelesen foglalják csoportokba)
- ▶ Fogalomalkotás: tudati tevékenység, az egyes létezőkben felfedezett azonosság alapján (Vö. nominalizmus – realizmus vita)
- ▶ Arisztotelész: Apaideuszia, 'neveletlenség', ha valaki az önmagában világos elvek bizonyítását követeli!

II.2.5. A mérhetetlen valóságok elsőbbsége

- ▶ Mennyi mindenről tudunk nem természettudományos megismerés által!
- ▶ A felvilágosodás (= létfelejtés, Hamvas Béla) a mérést és a kísérleti igazolhatóságot tette meg az egyetlen elfogadott bizonyítási móddá. Helyes a szaktudományok terén, de életünk és létünk teljességét nem ragadják meg!
- ▶ „Az ész önkényes önkorlátozása” (XVI. Benedek).
- ▶ Az igazán fontos dolgok, amelyek az életünket működővé, élhetővé, értékessé teszik, nem mérhetőek, de valóságosak:
 - Szépség, harmónia, jó lelkiismeret (becsület), szeretet, hűség, önjárandékozó személyes kapcsolatok, önfegyelem, önkorlátozás stb.
- ▶ Ezek hiánya okoz zavart, ezek közé a (morális) kategóriák közé kell elhelyeznünk a természettudomány eredményeit!

Térjünk magunkhoz! Térjünk vissza a valósághoz! Térjünk vissza a Léthez!

II.3. Istenre mutató jelek emberségünkben

II.3.1. Az antropológiai istenérvek

a., Megismerésünk a végtelen felé mutat, a végtelen felé nyitott; föltételezi és keresi az igazságot, nem éri be részigazságokkal

b., Akaratunk is a vételen felé mutat, tárgya a végtelen és abszolút jó: boldogságvágyunk határtalan és ennek megfelelő tárgyat keres magának.

Szent Ágoston: „*Magadnak teremtettél minket, és nyugtalan a mi szívünk, míg meg nem nyugszik benned, Istenem.*” (Szent Ágoston, Vallomások, XIII. kv)

- Az akarat mindig valamilyen tárgyra irányul, valamilyen hatás elérése érdekében.
- Az akarat szabadságának bizonyítékai: felelősség érzése (a szabad döntés következményeiért), törekvés mások meggyőzésére (mások szabad döntésének befolyásolása)

A mi felelősségünk, hogy akaratunk, annak természetes irányát felismerve mindig a legfőbb Jót célozza. Nagy döntésekben éppúgy, mint mindennapi dolgokban.

c., Rendelkezünk az értékek feltétlenségének tudatával (ez is antropológiai istenérv). Ez független a társadalom hatásától és kényszerétől, emberi természetünkhöz tartozik, de az emberi törvénykezéstől független.

- Erkölcsi döntéseink háttérében az áll, hogy **valamiképpen eleve tudunk jó és rossz létezéséről és különbségéről**. Mindig jó és rossz között választunk!
- A gyakorlatban: **Másokról is feltételezem ezt a tudást**, és elvárom, hogy a jót válassza: ez minden együttműködés (kommunikatív cselekvés) alapja.
- Minden vita alapja: „Miért nem tetted meg, amikor meg kellett volna tenned? Miért tetted meg, hiszen ezt nem lett volna szabad megtenned!”
- Ezzel szemben hat: haszonelvűség, önzés

d., A lelkiismeret jelenléte minden emberben (szintén antropológiai istenérv). A lelkiismeret működése: Az egyetemes erkölcsi normák „aktualizálva” szólalnak meg bennünk az egyes szituációkban

II.3.2. A lelkiismeret működésének vizsgálata

Irodalmi példa: Arany János, Ágnes asszony c. balladájának elemzése

- ▶ Ágnes asszony lelkiismerete jelzi, hogy a lelkén folt esett, és az magától nem múlik el, hiába alkalmaz földi eredetű szereket...
 - Műalkotás/művészet igazsága: míg a gyakorlati élet és az alkalmazott tudományok a „hogyan” kérdésére válaszolnak, a művészet a helyes irány meghatározásában segít (autó + navigációs rendszer)
- ▶ Ágnes asszony történetének háttérében: mint ember, eredendően tud jóról és rosszról, az egyetemes erkölcsi normák létéről.

- ▶ Platón: Az ember eredendően tud a jóról (szemléli az ideát, részesül benne) és rosszról. (Székely 42.)
- ▶ Ellenvetés: A jó és a rossz fogalma kultúránként változó, társadalmi megegyezés terméke: pl. kannibalizmus, rabszolgaság, többnejűség.
- ▶ De: mégis vannak egyetemes, egyéneken és társadalmakon fölül álló erkölcsi normák
 - Biztosan rossz: pl. ártatlanok legyilkolás békeidőben, gyermekek megkínzása, hazugság és árusítás, mások megsértése/megalázása, rablás és lopás, az istenek gyalázása bármilyen kultúrában
- ▶ **Minden emberben ott az erkölcsi parancs tudata:** „*Kerüld a rosszat és tedd a jót! Amit magadnak nem akarnál, azt másnak se tedd!*”
- ▶ **Lelkiismeret: Az egyetemes erkölcsi normák „aktualizálva” megszólalnak bennünk!**

II.3.3. A „lelkiismeret” szó eredete

- ▶ Szüneideszisz (gör.): ‚együtt látás, együtt ismerés’
- ▶ Értsd: próbálok összehangolódni a bennem megszólaló, de nálam nagyobb erkölcsi ítélettel
- ▶ A szó a sztoikus filozófiából jön, mint az emberben rejlő morális természettörvény fogalma is
- ▶ Az Újszövetségben 18-szor szerepel, főleg Szent Pálnál
- ▶ Eleve adott, ugyanakkor formálásra szorul, hogy hangját minél tisztábban halljuk, és tetteinkkel minél tudatosabban kövessük.

II.3.4. Embervoltunk alaptapasztalata: megszólítottág, belső dialógus

- ▶ **Az elismerés és rosszallás érzését, mint belső hangot, önmagunkat mint ezzel a hanggal párbeszédben lévő tapasztaljuk meg.**
 - Ez nem a társadalmi elvárás által kreált „felettes én”, nem az elnyomó „apa” hangja (Freud).
- ▶ **Minden tettünket megelőzi, kíséri és jóváhagyólag vagy elítélően követi**

„Embervoltunk alaptapasztalata; az ember, mint olyan, egy benne lévő (immanens), de ugyanakkor mint egy kívülről jövő és őt meghaladó (transzcendens), tőle független személy által megszólítottként éli meg, tapasztalja meg magát.” (Rokay Zoltán, Filozófiai antropológia, 129.)

- ▶ Gyűrűk Ura film: Gollam-Szméagol párbeszéde saját tükörképével... Bennünk is ez zajlik
- ▶ Döbbenetes: Erkölcsi ítéletet hallunk szándékainkkal és tetteinkkel kapcsolatban, még hozzá alapvetően részrehajlás nélkül!
- ▶ Immanens (bennünk szólal), de transzcendens is (meghalad bennünket: **tanít** és **ítél**).

II.3.5. A teológiában: Isten szava bennünk

¹⁴Amikor a pogányok, akik nem ismerik a törvényt, természetes eszük szerint cselekszik azt, amit a törvény követel, akkor ezek a törvény nélküliek önmaguknak szabnak törvényt. ¹⁵Ezzel azt bizonyítják, hogy **a törvény cselekedete be van írva a szívükbe. Erről lelkiismeretük és egymást vádló vagy éppen védő gondolataik együtt tanúskodnak majd, azon a napon, amelyen megítéli Isten az emberek rejtett gondolatait az én evangéliumom szerint Krisztus Jézus által.**

(Rómaiaknak 2,14-16.)

II.3.6. Elnyomhatjuk-e következmények nélkül ?

- ▶ A szépirodalom egyik fő kérdése
- ▶ Nem, mert súlyos következményei vannak > Őrület, szenvedélybetegségek, öngyilkosság...
- ▶ **Dosztojevszkij: Bűn és bűnhődés** > A lelkiismeret benyújtja a számlát, akkor is, ha a „legfennköltebb eszmék” hangoztatásával próbáljuk elhallgattatni: Raszkolnyikov, a diák életét végtelen bűntudat és szorongás teszi tönkre.
- ▶ **Oscar Wilde: Dorian Gray arcképe** > A cinikus erkölcstelenség, a bűn létének tagadása, illetve a bűn és az élvezet fölmagasztalása nem törli el annak objektív jelenlétét és hatásait. A bűn következményei mindenképpen jelen vannak, nyomot hagynak a lélekben és a halálhoz vezetnek.
- ▶ **Shakespeare: Macbeth** > A bűn által az erkölcsi világrend bomlik meg. A bűn romboló ereje az elkövetőben rombol, bomlaszt tovább. Lady Machbeth alvajáró lesz, megbolondul, majd öngyilkosságba menekül. Macbeth maga véreskezű, tömeggyilkos zsarnokká változik, élete rettegetés... Az erkölcsi világrend mindenképpen helyreáll, maga a természet, „a birnami erdő” jön ellene és győzi le.

Utolsó nagy monológjában az élet teljes értelmetlenségéről beszél:

*Holnap és holnap és holnap: tipegve / Vánszorog létünk a kimért idő
Végső szótagjáig, s tegnapjaink / Csak bolondok úti lámpása voltak
A por halálba. Hunyj ki, kurta láng! / Az élet csak egy tűnő árny, csak egy
Szegény ripacs, aki egy óra hosszát / Dúl-fúl, és elnémul: egy félkegyelmű
Meséje, zengő tombolás, de semmi / Értelme nincs. (Szabó Lőrinc fordítása)*

- ▶ Nem az életnek, hanem a lelkiismerettel szembefordult életnek nincs értelme:

„A bűn zsoldja a halál.” (Róm 6,23)

2.4.1. Az emberi személy, mint Isten képmása

Etimológia és definíció:

- ▶ Személy = görög ,proszópon’: ,homlok, arc’ (Arisztotelész: a halaknak és a marháknak nincs...)
- ▶ Eredetileg a színházban a szerephez tartozó maszk.
- ▶ Személy = a latin ,persona’ jelentésében: a szerep és a személy lényege azonos
- ▶ Első elismert definíciója, Boethius (cca. Kr.u. 480-524):

„A személy racionális természetű oszthatatlan szubsztancia.”

- ▶ Racionális természetű: **eszes**, értelmes, **öntudattal bíró**
- ▶ Nem olvad bele az őt körülvevő világba, abból kiemelkedik. Önmagát emeli ki a determinált világból **szabadsága** és **döntései** által
- ▶ De: nem elszigetelt, **más személyekkel való viszonyaiban válik önmagává**
 - hiszen az értelmes természetet és a személyi létet is részesedés útján birtokolja a beteljesült és személyes Lét által
- ▶ Szubsztancia (lat.; gör. ouszia): 'magában való, álló, magánvaló' > **önálló lényegiséggel bíró létező**. Ugyanakkor szó szerint: sub-stantia, 'valami alatt álló'
- ▶ Individuális létező: '**osztatlan, csak önmagával azonos**'. Osztatlanul egyesíti önmagában az őt alkotó lételeveteket.

II.4.2. Istenképiség: az ember sosem lehet eszköz, mindig cél

- ▶ **Önmagában és önmagáért létezik, értéke (méltósága) önmagában van.**
- ▶ **Sohasem lehet pusztá eszköz, mindig cél...**
- ▶ **Mert Isten képmására és hasonlatosságára teremtett, aki személy:** önmagában fennálló és önmagáért létező, oszthatatlan, önálló lényegiséggel bíró, szabad lény, aki kapcsolati valóságban létezik (Szentháromság)

²⁶Isten újra szólt: „*Teremtsünk embert képmásunkra, magunkhoz hasonlónak. Ők uralkodjanak a tenger halai, az ég madarai, a háziállatok, a mezei vadak és az összes csúszómászó fölött, amely a földön mozog.*” ²⁷Isten megteremtette az embert, **saját képmására, az Isten képmására teremtette őt, férfinak és nőnek teremtette őket.** ²⁸Isten megáldotta őket, Isten szólt hozzájuk: „**Legyetek termékenyek, szaporodjatok, töltsétek be a földet és vonjátok uralmatok alá.** Uralkodjatok a tenger halai, az ég madarai és minden állat fölött, amely a földön mozog.” (Teremtés 1,26-28.)

„Mind Istenre, mind az emberre vonatkozik: minden másról meg tudom mondani, miért van, milyen célt szolgál, róla nem. – Mindkettő fölfoghatatlan, kimondhatatlan, és egyik fölött sem lehet /pusztá tárgyként/ rendelkezni, lényegét manipulálni.”

(Rokay Zoltán, Filozófiai antropológia, 133.)

II.4.3. Távlatok

- ▶ Az ember méltóságának további kinyilvánítása: a megtestesülés
- ▶ *„S az Ige testté lett, és közöttünk élt.” (1Jn 1,14)*
- ▶ Egyúttal megmutatja felemelkedésünk útját: hogy a hit és a keresztség által *újjászületve* *„részeseivé legyetek az isteni természetnek” (vö. 2Pét 1,4)*

III. A VALLÁS JELENSÉGE A TÖRTÉNELEMBEN

III.1.1. A vallás jelensége: egyetemes emberi tapasztalat

- ▶ Az ember nyitott a Végtelenre, nyitott Istenre. Törekszik a természetfelettil való kapcsolatra.
- ▶ A vallásos hit megragadja az egyént, megmozgatja a tömegeket, meghatározza a civilizációkat, alakítja a történelmet
- ▶ Embernek épp akkortól tekintjük: amikor megjelenik a fogalmi gondolkodást tükröző nyelv, az eszközkészítés magasabb foka és a természetfelettil való kapcsolat keresése.
 - A 350 évvel ezelőtti vértesszőlősi előember (homo erectus) ennek a kritériumnak nem felel meg, nem ember
- ▶ **Vallás: A látható világ fölötti szellemi valóságba vetett hit, és az ennek megfelelő viselkedés.**
- ▶ Az ember alapvető antropológiai jellemzője > ,homo religiosus'
- ▶ Ma az ateisták és agnosztikusok aránya a föld lakónak 14-15%-át teszik ki. (Ennél minden más korban sokkal kevesebb volt)

III.1.2. A 'vallás' szó eredete

- ▶ A ,religio' (lat.) szóból, ennek értelmezésére több lehetséges magyarázat született:
 - Re-legere ,újraolvasás' > a kultikus előírások tanulmányozása > Cicero (ellentét: ,negligere')
 - Re-ligare, ,kötődni, kapcsolódni' > Lactantius ker. bölcsele (Kr.u. 4. század)
 - Re-eligere, ,újra-választás' > az Istenhez való megtérés értelmében > Szt. Ágoston
- ▶ Keresztény értelmezésben: **középpontjában az embert az Istenhez kötő kapcsolat**, amely a hit által jön létre (egyéni istenkapcsolat)
- ▶ De: **benne van a hit tartalmának közös megvallása és a közösségi istentiszteletbe való bekapcsolódás is** (normatív, objektív, közösségi dimenzió)
- ▶ A két elem egysége és egyensúlya vezet érettségre
- ▶ Legegyetemesebb értelemben: **az ember kiirthatatlan istenkeresése nyilvánul meg benne**, ilyen értelemben egyetemesen pozitív jelenség (most még nem vizsgálva a vallások tartalmát)

III.1.3. A kultúra a kultuszra épül

- ▶ A kultúra (anyagi és szellemi műveltségi elemek összessége) és a kultusz (nyilvános, közösségi istentisztelet) szavaink gyökere egyaránt a latin ,colo', ,földet művel' ige

- A kultúrák a nyelvben, a tárgyakban (eszközök, viselet, épületek stb.), a művészetekben és az intézményekben fejeződnek ki
- ▶ **A kultúrák mindig a kultuszban kifejezett vallási elképzelések alapján szerveződnek:**
 - A **törvények** mennyei eredetűek
 - a mennyei lények hierarchiáját tükrözi a **társadalom rendje:**
 - a politikai berendezkedés hátterében a „Szent” áll (a politikai hatalmat a természetfölöttire vezetik vissza)
- ▶ Kultusz: A mennyei eredet, a teremtés felidézésével és áldozattal, bűnbánati cselekedettel közeledik az istenséghez, igyekszik elnyerni jóindulatát

III.1.4. A mítosz

- ▶ A kultusz szöveges része > kimondása a dolgok eredetének felidézésével erősíti meg a földi valóság törékeny mivoltát
- ▶ „Müthosz”, gör. „elbeszélés, szó”. Az istenekről, a teremtésről, az emberről, ember és isten, ember és világ kapcsolatáról szóló ősi elbeszélések. Kultúránként, népenként különböznek
- ▶ Főként az animista és politeista vallások világmagyarázata
- ▶ Az emberi lét alapvető összefüggéseit vizsgáló történetek
- ▶ Fő színtere az istenek világa, amely felette áll, de csak fokozatilag az emberek világának > a kettő összefügg (Ld. az Iliász és Odüsszeia világképét)
- ▶ Történetei téren és időn kívüliek, történetileg nem értelmezhetőek
- ▶ Ezzel a szemben a kinyilatkoztatás hangsúlyozottan a történelemben megy végbe, Isten és ember történelmi találkozásait dokumentálja

III.1.5. A nagy kísérlet: kultusz nélküli kultúra (szekularizmus)

- ▶ Az első civilizáció, amely nem a természetfölöttire épít: mai nyugati szekuláris társadalom (szimbolikus kezdete: 1789., francia forradalom)
- ▶ Ész, tudomány, egyéni szabadság, szabad verseny uralma. Kritikussai: egyszerűen a pénz és a profitszerzés mindenekfelettségéhez vezet
- ▶ Eredmény: kétséges a bolygó és az emberiség túlélése
 - Két világháború, holokauszt
 - Népiirtások, náciizmus, kommunizmus
 - konzumidiotává tevő fogyasztói társadalom
 - a javak botránnyosan egyenlőtlen elosztása
 - ökológiai katasztrófa

- egy bármikor bekövetkező atomháború réme

Ide vezet?

III.1.6. Elméletek a vallás eredetéről

a., A vallás eredete a Szenttel való találkozás (Émile Durkheim, Rudolf Otto).

Otto: A Szent a természetben megnyilvánuló isteni erő a lat. numen értelmében. Az istenség (numinózum) megjelenése:

- ▶ az „egészen más” misztériuma (titka) tárul fel
- ▶ szinte megsemmisítő félelemmel (tremendum) jelenik meg
- ▶ mégis vonzó és kapcsolatfelvételre hív (fascinans)

Ennek őspéldája: Mózes találkozása Jahvéval a pusztában (égő csipkebokor)

Kritika:

- ▶ A vallások többsége **az ember autentikus istenkeresésének és megsejtéseinek gyümölcse**, nem feltétlenül tükröz ilyen kitüntetett és jól definiálható találkozásokat.
- ▶ Az ember **találkozhat a szellemi világ negatív oldalával is**, ami torzíthatja vallásos elképzeléseit, ill. az önmegvalósítás mágikus, okkult útjai felé vezetheti...

A mágia (okkultizmus) természete:

- ▶ A mágia a valláshoz hasonló, de annak lényegével szembenálló jelenség
- ▶ Különböző mértékben és módokon minden vallást fenyeget, de míg némelyeknek a lényegéhez kapcsolódik, másokat csak „kívülről” befolyásol
- ▶ Lényege: **A mágia használni akarja a természetfeletti hatalmat** saját, akár erkölcstelen céljaira. ⇔ **Ezzel szemben a hit és a vallás keresi a legfőbb isteni hatalmat és aláveti magát neki** (imádás, engedelmesség, morál).
- ▶ A mágia eszköze a varázslás (okkult = rejtett tudás alapján használt szavak és tettek)
- ▶ Nem keresi a kapcsolatot a legfőbb isteni lényvel ⇔ a hit és a vallás alapműködése az imádság, Isten megszólítása. Célja az istenkapcsolat, az egyesülés
- ▶ **A mágia célja a hatalomgyakorlás** ⇔ A hit célja az Istennel összhangba hozott autentikus élet
- ▶ A mágiai célja az egyén boldogulása, a hit céljai egyetemesek, a közösség, az emberiség javára vannak
- ▶ Valódi veszélye: kapcsolatba hoz a szellemvilág negatív, gonosz, ártó erőivel

b. Elméletek a vallás eredetéről: az őskinyilatkoztatás-teória

A XIX.-XX. század fordulóján misszionáriusok tanulmányozták a többi civilizációtól elzárt népek hitvilágát (pl. kongói pigmeusok, W. Schmidt). Sok helyen találják egyfajta

ősmonoteizmus nyomait (Egyetlen teremtő, gondviselő Atya-isten, +paradicsom, bűnbeesés, vízözön történetei). A Bibliával párhuzamos elbeszélések **az emberiség ősvallására mutatnak**.

- ▶ Innen visszafejlődés: a mágia majd bálványimádás, politeizmus (sokistenhit) animizmus (minden dolognak lelke van) irányába
- ▶ Ez az elmélet **reakció** volt a XIX. században igen elterjedt **vallási evolucionizmus tanítására**: a vallás primitívebb formáiból fejlődtek ki a magasabb rendűek:
 - **1. Ősi, primitív vallások** (csillagok és ősök tisztelete; totemizmus; fetiszizmus /mágikus tárgyak imádása/, animizmus, samanizmus) >>> **2. Politeizmus** >>> **3. Henoteizmus** (politeizmus egy mindenki fölött álló főistennel) >>> **4. Monoteizmus** (egyistenhit)

III.2.7. Fierbach és Marx valláskritikája

Ludwig Feuerbach (1804-1872): a vallás vágyaink kivetítése

- ▶ Egyedüllét és támasz nélküliség a világban > gondoskodó isten-atyát képzel
- ▶ Földi boldogtalanság > mennyei örök boldogság ígérete
- ▶ Hátterében: boldogságvágy és félelem a természet erőitől > alacsonyabb szinteken még azokat istenítik...

Karl Marx (1818-1883): a vallás „a nép ópiuma” (kábító, fájdalomcsillapító), az uralkodó osztályok találmánya, hogy a szegények elfogadják az igazságtalan társadalmi rendet

DE:

- ▶ Egyikük sem cáfolja filozófiai alapon Isten létét
- ▶ Nem magyarázzák az ember végtelenre való irányultságát > Nem elég nekünk a véges anyagi világ!

A marxista gyökerű, materialista kommunizmus diktatúrái alig 100 év alatt 100 millió ember legyilkolását hozta el (és működésképtelensége miatt megbukott)

- ▶ A háttérben: hibás emberkép, világkép

III.3.1. A vallások felosztása

Számos felosztás lehetséges. Használhatóak a vallási evolucionizmus kategóriái (nem állítva, hogy ezek tényleg egymásból alakultak ki)

- ▶ **Ősi (primitív) vallások** (mágiával áthatottak, nem az átfogó világmagyarázat áll a középpontban):
 - csillagok, ősök tisztelete; totemizmus; fetiszizmus (mágikus tárgyak imádása), animizmus, samanizmus
- ▶ **Politeizmus (sokistenhit)**: görög-római pantheon, ókori Egyiptom, hinduizmus
- ▶ **Henoteizmus (sokistenhit főistennel)**: pl. kánaáni Baál-kultusz

- ▶ **Monoteizmus** (egyistenhit): judaizmus, iszlám
- ▶ **Trinitárius monoteizmus** (kereszténység)

III.3.2. A ma létező világvallások rendszerezése

Forrás: Helmuth von Glasenapp: Az öt világvallás (Budapest, 1987.)

Két kategória a mai világvallásokra:

1. **A Távol-Kelet vallásai > Az örök világtörvény vallásai** (hinduizmus, buddhizmus, kínai univerzizmus)

„Hinduk és buddhisták, konfucianusok és taoisták egyaránt hisznek egy olyan természeti és erkölcsi világtörvényben, amely a kezdet és a vég nélküli kozmikus folyamatot irányítja.” (Glasenapp 211.)

- ▶ Körökörös történelemszemlélet (világperiódusok váltakozása)
- ▶ panteisztikus gondolkodás (az isteni lényeg és világ egysége)
- ▶ a külvilág látszat, az embernek meg kell szabadulnia a látszat uralmától, s eljutni a lényegig
- ▶ a sok isten csak az egyetlen isteni lényeg megnyilvánulása, amely végső soron személytelen valóság
- ▶ cél: a semmi ill. a teljesség, amelyben minden személyes feloldódik.
- ▶ a kozmikus világtörvény (dharma, tao) megsértése automatikus büntetést von maga után (rossz karmát eredményez): zuhanás a létezők ranglétráján > lélekvándorlás, újratestesülések sora
- ▶ Buddhizmus: reform-hinduizmus: az újjászületések végtelen sora megtörhető, ha az ember minden vágyától megszabadul itt a földön aszkézis és meditáció útján

2. **A történeti istenkinyilatkoztatás vallásai** (a „Nyugat” vallásai: judaizmus, kereszténység, iszlám)

- ▶ Teocentrizmus: a világmagyarázat középpontjában a személyes Isten áll
- ▶ Radikális monoteizmus
- ▶ A semmiből teremti, fenntartja és kormányozza a világot
- ▶ Az emberi történelem egyszeri és lineáris folyamat, kezdete van és ítélettel ér véget
- ▶ Az üdvösség útja: a történelem kitüntetett pontján adott kinyilatkoztatásból megismert isteni akarat követése (hit és engedelmesség)
 - Zsidóság: Mózes törvényeket kapott a Hóreb hegyénél
 - Iszlám: Mohamed állítása szerint kinyilatkoztatásokat kapott Gábiel arkangyal útján ugyanattól az Istentől

- Kereszténység: Jézus Krisztus, a megtestesült Isten a kinyilatkoztatás teljessége
- ▶ Kontinuitás Mózes és Jézus között > Jézus a Mózes-i, sőt a teljes ószövetségi kinyilatkoztatás beteljesítőjeként határozza meg önmagát, mint a végső kinyilatkoztatást (Mohamed is ezt állítja önmagáról, tessék választani!)

Jézus mondja: Ne gondoljátok, hogy megszüntetni jöttem a törvényt vagy a prófétákat. Nem megszüntetni jöttem, hanem teljessé tenni. (Máté 5,17)

Sokszor és sokféle módon szólt Isten hajdan az atyákhoz a prófétákban; ezekben a végső napokban Fiában szólt hozzánk, akit a mindenség örökösévé tett, aki által az időket is teremtette. (Zsidókhöz 1,1-2.)

III.4. Megtalálható-e az igaz vallás?

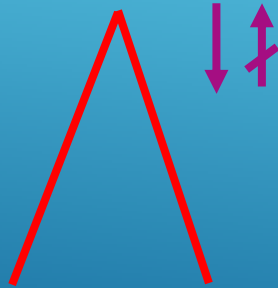
III.4.1. Szűklátókörűség hinni egy tételes vallásban?

- ▶ Távol-keleti történet: a vakok beszámolója az elefántról... Igaz lenne, ha tényleg vakok lennénk, és a végtelenül jó Isten nem akarta volna kinyilatkoztatni önmagát, hogy lássunk! Jézus: „*Én vagyok a világ világossága! Aki engem követ nem jár sötétségben, mert övé lesz az élet világossága!*” (Jn 8,12)
- ▶ Isten jósága > legfontosabb teremtménye a hatalmas univerzumban az ember! Legfontosabb számára a vele való kapcsolat. Közölni akarja önmagát!
- ▶ **A vallás lényege nem az, hogy az ember kereste az Istent, hanem az, hogy Isten keresi az embert!** Személyes módon, a tér és az idő konkrét pontjain.
- ▶ **Egy adott vallásban hinni intoleránssá és erőszakossá tesz?**
 - A látszólag toleráns, vallásmentes ideológiák történelmi gyümölcsei: Római Birodalom (császárkultusz), Francia Forradalom (terror), náciizmus, kommunizmus...
 - A kereszténység nem megszünteti, hanem megerősíti az egyes kultúrákat. Isten (az igazság, az Ő gyönyörű rendje) nem akadályozza az emberi szabadságnak, hanem lehetővé tevője.
 - ▶ Megfelel az értelemnek: igaz
 - ▶ Vallja a szabad akarat létét: jó

III.4.2. Az igaz vallás szükségképpen kinyilatkoztatott (ábra)

- ▶ A létfilozófia alapvetése szerint az alacsonyabb létszinten létező lények a maguk erejéből sohasem juthatnak fel egy magasabb létszintre
- ▶ Tehát ha létrejön a kapcsolat Isten és ember között, az annak az eredménye, hogy Isten száll le közénk, és kommunikál velünk = kinyilatkoztatja önmagát
- ▶ Így az egyes vallások sem juthatnak fel „különböző utakon” a hegycsúcsra, Istenhez

▶ **Létszintek (Porfüriosz)**

Isten
ember
állat
növény
élettelen

AZ IGAZ VALLÁS KINYILATKOZTATOTT

III.4.3. Az igaz vallás hitelesítő jegyei:

- a., Illeszkedik a létfilozófiai alapokhoz** > Isten az abszolút lét egy, tökéletes, személyes, mindenek oka, fenntartója mozdatója, célja
- b., Tanításai életszerűek** > megfelelnek az antropológiai istenérveknek, ismeri a lelkiismeret jelenségét, etikája egyetemesen érvényes, működő és bevált elveken alapul
- c., A szeretet vallása** (axióma: ‚annak kell lennie‘)
- d., Történelmi istenkinyilatkoztatásnak kell lennie**
 - Igazsága hiteles történelmi tényeken alapszik
 - Hiteles szóbeli és írásos tradíció tanúsítja
 - Hordozza a kinyilatkoztatás isteni bölcsességének jegyeit (beteljesült jövendölések, a tanítás isteni „minősége”)
 - Történelmi bizonyítékok: milyen minőséget hordoz az igaz vallás az elterjedése után, történelmi távlatban (Izrael és az Egyház történetének vizsgálata)

III.4.4. A szeretet vallása (ezt a pontot vizsgáljuk most, az első kettőről már korábban beszéltünk)

Kiindulás: A szenvedés kérdése

- ▶ Ha Isten maga a végtelen jószág, és ő mindenható, miért van szenvedés a világban?

- ▶ Miért létezik a rossz?
- ▶ Miért kérdés egyáltalán?
 - ▶ Csak akkor kérdés, ha feltételezem egy jó és mindenható Isten létét.
 - ▶ Ha Isten nincs, akkor semmi okunk arra, hogy egy emberrel szimpatizálj, „jóindulatú”, igazságos világot várjunk.
 - ▶ Maga az emberi kérdésfeltevés jelzi, hogy az ember a lelke mélyén feltételezi Isten létét, feltételez és elvár egy igazságos rendet. (C. S. Lewis)

III.4.5. A fizikai és erkölcsi rossz

III.4.6. A fizikai rossz eredeti oka is szellemi

- ▶ A fizikai rossz (természeti katasztrófák, betegségek, halál) – eredeti oka a Szentírás szerint az, hogy **az ember bűnbeesése diszharmóniát hozott a saját természetébe, de kozmoszba, az anyatermészetbe is**. Az ember bűne mindig kozmikus léptékben hat > a megváltás is!

„Ádámnak pedig azt mondta: »Mivel hallgattál feleséged szavára, és ettél a fáról, amelyről megparancsoltam, hogy ne egyél, átkozott legyen a föld miattad! Fáradozva élj belőle életed minden napján! ¹⁸Teremjen az neked tövist és bogáncsot, és edd csak a föld növényeit! ¹⁹Arcod verejtékével edd kenyeredet, míg vissza nem térsz a földbe, amelyből vétettél, – mert por vagy, és visszatérsz a porba!«” (Ter 3.17-19)

„Maga a természet sóvárogva várja Isten fiainak megnyilvánulását (ami a feltámadás). A természet ugyanis mulandóságnak van alávetve... (de) a mulandóság szolgálai állapotából majd felszabadul az Isten fiainak dicsőséges szabadságára. Tudjuk ugyanis, hogy az egész természet együtt sóhajtozik és vajúdik mindmáig.” (Vö. Róm 8, 19-21)

- ▶ A világ most még csak várja, hogy a megváltás gyümölcseként majd újjáteremtsék > a Mindenségnek újból harmóniába kell kerülnie a Teremtővel:

Mi ígérete alapján új eget és új földet várunk, az igazságosság hazáját. (2Pét 3,13)

- ▶ Az újjáteremtés Jézus Krisztus feltámadásával megkezdődött. Ő az újjáteremtett világmindenség kiindulópontja (vö. 1Kor 15,20-28)

III.4.7. A fizikai rossz közvetlen oka

- ▶ Az anyag romlandó és múlandó volta (pl. szerveink elhasználódása, öregedése)
- ▶ Az anyagvilág eseményeit nem mi határozzuk meg (csak a mi szempontunkból „rosszindulatúak)
- ▶ Elmúlás és születés rendje a természetben hasznos is: erősebbek kiválasztódása, tápláléklánc, stb.
- ▶ Isten egy olyan világot alkotott, amelyben van tere a szabadságnak:
 - Isten már a teremtéskor visszahúzódik, ad a világnak egyfajta autonómiát

- A maga törvényei szerint működik, amit az ember gyakran tragédiaként tapasztal meg (pl. földrengés)
- Még az anyag viselkedése sem tökéletesen determinált (Heisenberg-féle határozatlansági reláció)
- Isten nem a közvetlen oka minden evilági történésnek. Ugyanakkor a gondviselés számos dimenzióban működik (pl. egyéni, üdvösségtörténeti)
- Általában nem látjuk át, hogy bizonyos tragikus események hogyan válnak valakinek a javára

III.4.8. Az erkölcsi rossz

- ▶ **Az erkölcsi rossz** (gyűlölet, boldogtalanság, háborúk, éhínség, egyes betegségek) – **oka közvetlenül a bűn**
 - Sokkal szélesebb körben hat, mint gondoljuk: egymásnak okozott szenvedések, önmagunknak okozott szenvedések, önpusztítás, pszichés és pszichoszomatikus betegségek, ökológiai katasztrófa...
- ▶ Kedvenc szórakozásunk, hogy ezekért Istent okoljuk...
 - *„Kedves Isten! Hol voltál az iskolai vérengzés idején? Üdvözlettel, egy érintett tanuló*
 - Kedves Érintett Tanuló! Ki vagyok tiltva az iskolákból. Üdvözlettel, Isten”*
(Részlet Anne Graham leveléből)

III.4.9. A megoldás: a szeretet, a szabadság, a bűn és a szenvedés viszonya

1. **Isten olyan világot akart, ahol van szeretet** (az abszolút Lét – így a valóság – finomszerkezete a Szentháromság: a személyek önjajándékozó közössége)
 2. **Szeretet nem létezhet szabadság nélkül (ha nem szabadon szerettek, akkor nem szerettek)**
 3. **Ha létezik szabadság, akkor létezik bűn és szenvedés is.**
 4. **Olyan világban, ahol létezik szeretet és szabadság, szükségképpen létezik a bűn és a szenvedés is.**
- ▶ A kérdés nem az, hogy Isten miért engedi meg a szenvedést, hanem az, hogy milyen választ ad rá?

III.4.10. Buddha válasza

- ▶ *Buddha* alapkérdése: Hogyan lehet megszabadulni a szenvedéstől? A szenvedés oka a túlzott vágyakozás. Irtsd ki a vágyaidat, akkor nem lehet tőled semmit elvenni, akkor többé semmi sem fog fájni.

- ▶ Valóban: sokszor túlságosan vágyunk dolgokra, mindent át akarunk alakítani (a világot, és önmagunkat is). Buddha azt mondja: Jó a világ olyannak amilyen, és te is jó vagy, ahogyan vagy. Nyugodj meg, ülj le a fa alá, simulj bele az ősi harmóniába: ez a boldogság.
- ▶ Buddha megoldása mégis sántít. Abból indul ki: Mit kell tennem, hogy ne szenvedjek? Ez egy meglehetősen önző cél. Ennek érdekében pedig egy óriási áldozatot hoz meg, és hozat meg a követőivel: „Irtsd ki a vágyaidat!” Vágd el a szálakat, amik a világhoz kötnek! Ne számítson, hogy szeretnek, vagy nem, hogy melletted valaki éhen hal. Tulajdonképpen a szeretetre való képességét áldozza így fel az ember.

III.4.11. Buddhista világnézet

- ▶ Calcutta-i Teréz anya döbbenete. Emberek százai mennek el az utcán éhenhaló felett. Valóban elválták a szálakat. Ez az ő sorsa, nincs közünk egymáshoz.
- ▶ Buddha életfelfogása mögött egy istenkép is áll.
- ▶ Isten személytelen, „nincs”. Sose mondja, hogy Isten engem szeret, nincs szál, ami minket személyesen összekötne.
- ▶ Lélekvándorlás: a személy a maga egyediségében nem létezik (az ember egyéni, megismételhetetlen életsorsa, szabad döntései, kapcsolatai emlékezete). Az egyén csak fogaskerék, epizód, hordalék egy lélek történetében. Tegnap Kovács Lajos volt, ma Szabó Piroska. Végül a lélek is feloldódik az Isten örök óceánjában. A végcél a Semmi, a megsemmisülés
- ▶ Egy gyökeresen pesszimista világnézet. Minden elmúlik. Ezért ne kötődj semmihez, irtsd ki a vágyaidat. Kíméld meg magadat előre az elszakadás fájdalmától. Végezd ki magad, még életedben...

III.4.12. Jézus Krisztus kérdésfeltevése

- ▶ Krisztus gyökeresen másként áll hozzá az élethez. Az Ő alapkérdése nem ez: „Mit kell tennem, hogy ne szenvedjek?” Hanem ez: „Mit kell tennem, hogy szeressem?” Más megfogalmazásban: „Mit kell tennem, hogy örökké éljek?”
- ▶ Szeress: bátran kapcsolódj másokhoz, ennek minden következményével együtt!
- ▶ Az ember arra született, hogy szeressen, akkor lesz boldog, ha sikerül odaadnia az életét. Nem szabad megijednie akkor sem, ha ezért néha darabokat kell odaadnia önmagából, mások terhét magára kell vennie

III.4.13. Isten válasza a szenvedésre Jézus Krisztusban

- ▶ Nem ígéri, hogy a szenvedés problémája itt a földön megoldható (ahhoz el kellene törölnie a szabadságot is...)
- ▶ De: Közel jön. Megtestesül

- ▶ Magára veszi teremtményei minden bűnét és szenvedését. (1Pét 2,24; Mt 6,17) Egyesül a bűnös és szenvedő emberrel. (Mt 25,40) Átéli minden szenvedő szenvedését. Jelen van minden szenvedő emberben.
- ▶ Halálában elpusztítja a bűnt (Róm 6,6)
- ▶ Feltámadásával örök életet, és egyre inkább kiteljesedő életet ajánl fel minden embernek (Róm 6,4)
- ▶ Aki Vele egyesül hit által a Szentlélekben, annak szenvedései a maga és mások épülésére szolgálnak:

„Tudjuk, hogy az Istent szeretőknek minden a javukra válik, azoknak, akik az ő végzése értelmében meghívást kaptak, hogy szentek legyenek.” (Róm 8,28

III.4.14. Az iszlám istenképe

- ▶ *Iszlám* (alá-vetni). *„Allah akbar”* („Allah a leghatalmasabb!”)
- ▶ „Az embernek nincs más feladata, mint hogy meghajtsa derekát Isten előtt...”
- ▶ „Az egész világot alá kell vetni a hatalmas Istennek. Szép szóval vagy erőszakkal az egész emberiségnek hódolnia kell előtte.” (Székely 83.)
- ▶ Az emberi értelemnek, értelmezésnek és szabadságnak nincs jelentősége.
- ▶ A természetnek sem ad szabadságot: minden egyes atomot kézivezérléssel irányít. A világnak nincs autonómiája, szabadsága. (>>> Nem fejlődik ki természettudomány. Ld. Jáki Szaniszló műveit.)
- ▶ A Koránt „Isten” szó szerint diktálja. Nincs szabad emberi közreműködés.
- ▶ A hit tételeit nem kell egyeztetni az ésszel, a rációval. Tilos!
- ▶ A szenvedés témája: nem kell keresni az okát. El kell fogadni Allahtól. Egyfajta együttérzés-mentességet is kialakít. Vs.: Jézus sír Lázár sírjánál – aztán feltámasztja! (Mohamed nem gyógyít – Jézus igen!)

III.4.15. Az iszlám kizárólagosságra törekszik

- ▶ XVI. Benedek regensburgi beszéde:

Az igaz vallás nem lehet ellenséges az értelemmel. Az értelem ugyanazt a valóságot ismeri meg és tárja fel, amelyről a vallás is hírt ad egy mélyebb szinten. A kettő között soha nem lehet ellentmondás. Az értelem nélküli vallás könnyen fanatikusá, babonássá és erőszakossá válik. (Idézi Székely 83.)

- ▶ Az iszlám nem toleráns a más vallásúakkal szemben. Másodrangú állampolgárok (adófizetés). Az ellenállókat meg lehet ölni:

„Öljétek meg őket, ahol csak fellelitek őket!” (Korán 9,3-6. 29; 2,190-193; 47,35)

„Amikor összetalálkoztok a hitetlenekkel, vágjátok el a nyakukat!” (Korán 47,4)

- ▶ **Az iszlámot kezdettől fogva** (Mohamedtől kezdve: próféta és államfő) **karddal terjesztik.** Az iszlámnak meghódított terület egyben politikai egység is. Mohamed utódai, a kalifák (,helyettes’) néhány száz év alatt Hispániától Elő-Indiáig hódoltatják a népeket. Bizánc +

1453., Magyarország + 1526. (1561.) A „trend” 1683. szeptember 11-én fordul meg, Bécs alatt...

- ▶ Vallás + állam + jog: Az iszlámban csak együtt értelmezhető!

III.4.16. Az iszlám és Jézus

- ▶ „Az iszlám prófétának tartja és tiszteli Jézust”
- ▶ De: teljesen átértelmezi alakját: Krisztus hagyta, hogy benne Isten ügyét meggyalázzák. Gyenge volt: „*Jézus, te megengedted a bűn győzelmét.*” Allah a végső napon majd összetöri a keresztet.

- ▶ **A Korán tételesen tagadja Jézusról mindazt, ami hitünk magvát képezi:**

(vö. Joachim Gnilka: Biblia és Korán, 117-133.)

- ▶ **Tagadja Jézust**, a megtestesült **Isten Fiát** („Istennek nincsen fia”, szűzi születés, de csak „Mária fia”)
- ▶ **Tagadja a megváltó kereszthalált, a feltámadást** (Szenvedése csak látszat volt, Isten a mennybe „mentette” ellenségei kezéből)
- ▶ **Tagadja messiási mivoltát** („Krisztus’), tagadja a Szentháromságot
- ▶ A koránbeli Jézus Allahban és az Ő prófétájában való hitre buzdít.
- ▶ Az ember nem Isten képmása, soha nem lesz Isten gyermeke, Isten nem „Atya”.

III.4.17. A Szentírás értékelése

- ▶ „Aki vallja, hogy Jézus az Isten Fia, abban benne marad az Isten, és ő is az Istenben.” (1Jn 4,15)
- ▶ ²²Ki a hazug, hacsak az nem, aki tagadja, hogy Jézus a Krisztus?
- ▶ Az az antikrisztus, aki tagadja az Atyát és a Fiút. ²³Aki tagadja a Fiút, annak az Atya sincs. Aki megvallja a Fiút, azé az Atya. (1Jn 2,22-23.)
- ▶ Az az örök élet, hogy ismerjenek téged (Atyám), az egyedüli igaz Istent, és akit te küldtél, Jézus Krisztust. (Jn 17,3)

III.4.18. Jézus teljesen más Istent mutat be, Mint Mohamed

- ▶ **Jézus nem olyan Istentől jött, aki abszolút hatalom, és aki vak engedelmességet követel.** Pál: „Isten gyöngé” is tud lenni, a mi érdekünkben (1Kor 1,25). >>> Türelme, megtestesülése, kereszthalála stb.
- ▶ Már a teremtés Isten alázatára mutat: ‘visszahúzódás’. **A világ nem determinált.** Már az anyagvilágnak is megvan a maga szabadsága, esetlegessége.
- ▶ Az **embert Isten szabadnak** akarta, társként, szövetségesként...

- ▶ **Isten alázata:** „Ha megütik az egyik arcodat, tartsd oda a másikat is” – mindenekelőtt magára Istenre igaz. Célja a bűnös megtérése. A bűnéért maga szenved (kereszt)!
- ▶ Végtelenül hatalmas az Isten, de a hatalma nem erőszak, egyedül **a szeretet hatalma**.

IV. A TÖRTÉNETI ISTENKINYILATKOZTATÁS FOLYAMATA

A ZSIDÓ-KERESZTÉNY HAGYOMÁNYBAN

IV.1.1. A történeti istenkinyilatkoztatás jellemzői:

- ▶ Isten és ember **találkozásait** mutatja be a történelemben
- ▶ A találkozásokat **Isten kezdeményezi**, melyek során **egyre „közelebb jön”**, egyre többet tár fel önmagából és szándékaiból
- ▶ A találkozások Isten és ember **elmélyülő kapcsolatának állomásai**
- ▶ A találkozások hatására **az emberi történelem egyre inkább halad Isten által meghatározott célja felé**. Emiatt >>>
- ▶ Az emberi történelem valójában **üdvösségtörténelem**
- ▶ Isten önkinyilatkoztatásának **csúcspontja a történelemben Jézus Krisztus**, az emberré lett Isten
- ▶ Az **Ószövetségi** kinyilatkoztatás egészében **Rá mutat** és az ő eljövételét készíti elő (vizsgáljuk!)
- ▶ Az Újszövetség korában **megnyílik minden nemzet és minden ember útja az üdvözítő Istenhez**

IV.1.2. A találkozások legfőbb tanúja: a Biblia

- ▶ A **Biblia** („könyvek”, gör.) a világ teremtésétől az Egyház kezdeteiig írja le az üdvtört. főbb eseményeit, kitekintéssel a történelem végéig
- ▶ **A kinyilatkoztatás több ezer éves folyamat:** A Bibliát egészen ősi szóbeli és írásbeli hagyományok alapján Kr.u. 100 tájáig foglalták írásba, számos forrás egybedolgozásával, szerkesztésével.
- ▶ Az **Ószövetség fő szerkesztési periódusa a babiloni fogság ideje** volt (Kr.e. 597-538.), vsz. ekkor nyerte el végső formáját a Tóra is.
 - ▶ **A történeti-kritikai módszer** felfedi az egyes hagyomány-vonalakat és a szerkesztés módját, DE: számunkra **a végeredmény a kinyilatkoztatott**

szöveg, ill. a végső szöveg létrejöttének folyamata is a kinyilatkoztató Isten műve

- ▶ Az ÚSZ. (főként a Jelenések könyve) Krisztus második eljövételéig, a holtak föltámadásáig és a világmindenség újjáteremtéséig tágítja ki a horizontot.

IV.1.3. Biblia: szerzők, műfajok

- ▶ Az **Ószövetség** (katolikus) **46 könyvből** áll, az **Újszövetség** (egységesen) **27** könyvből
- ▶ A **legalább 40 emberi szerző** között: királyok, tudósok, filozófusok, költők, papok, próféták, történészek, halászok, orvosok... > Istenről szerzett tapasztalataikat írják le.
- ▶ **Különbféle műfajú könyvek:** Krónikák, elbeszélések, jogi szövegek, költemények, bölcséleti jellegű művek, életrajzok, levelek, jóvendölések

IV.1.4. Kinyilatkoztatott = sugalmazott szöveg

- ▶ A Szentírás **sugalmazott** (gör. Theopneusztoosz, 'Istentől lehelt') > **Tévedésmentesen közvetíti az isteni tanítást, amely üdvösségre vezet**
- ▶ Isten **inspirálta, ihlette** az emberi szerzőt, **garantálja** a tanítás hitelességét.
- ▶ **Isten és ember közös műve:** „A Biblia Isten szava, de emberi szavakon, emberi fogalmakon, emberi kultúrán és eseményeken keresztül. Isten üzenete az emberi szerzők lelkén, egyéniségén, kultúráján szűrődött át.” (Székely 89.)
- ▶ A korabeli világkép, „tudományos” elképzelések szerint

IV.1.5. Emberi szerzőség, értelmezés

- ▶ Vannak **benne az emberi szerző ismereteit tükröző pontatlanságok, hibák**, anélkül, hogy a fő üzenetet ez befolyásolná
- ▶ Az előadás módját befolyásolja az egyes szövegek **irodalmi műfaja, s ennek megfelelő belső szimbolikája és nyelvhasználata** is (aszerint is kell olvasni)
- ▶ A szövegértelmezés tudománya a **hermeneutika**: feltárja a szöveg értelmezéséhez szükséges **háttérismereteket**, segít, hogy a mai fogalomkészletünk segítségével is megértsük a korabeli szöveg lényegét (Bibliakommentárok!)
- ▶ Jézus gondoskodott róla, hogy ne csak a szöveg maradjon ránk, hanem egy **autentikus értelmezői közösség** is! **Egyház, tanítóhivatal**
- ▶ A kinyilatkoztatás módja: Lk 1,1-4

¹Mivel már sokan megkísérelték rendben elbeszélni a köztünk végbement eseményeket, ²amint előadták azt nekünk azok, akik **kezdet óta szemtanúi** és szolgálói voltak az igének, ³jónak láttam én is, **miután mindennek elejétől fogva gondosan a végére jártam**, neked, kegyelmes Teofil, sorrendben leírni, ⁴hogy jól megismerd azon dolgoknak **bizonyosságát**, amelyekre téged oktattak.

IV.1.6. A kinyilatkoztatás természete

- ▶ Isten kinyilatkozataja „**jóságos tervét**” (Ef 1,9): A bűnbeeséssel elbukott emberiségnek Jézus Krisztusban újból megnyitja az utat az Atyához, akik az „isteni természet részesei” (vö. 2pét 1,4) lesznek.
- ▶ **Hosszú történelmi folyamat** során, a fokozatosság elve szerint
- ▶ A folyamatba Isten **önmagát is egyre teljesebben ajándékozza**, egyre mélyebb **közösséget** ajánl az embernek
- ▶ A folyamat: „**egymást megvilágító és egymással szorosan kapcsolódó tettek és szavak**” **egysége** (KEK 53.)
- ▶ Olyat nyilvánít ki, **amit önmagától az emberi értelem nem következtethet ki Istenről**. Pl. kiderítheti, hogy létezik egyetlen, Teremtő Isten (vö. Róm 1,20). De azt nem, hogy Szentháromság, azt sem, hogy mi az üdvösség terve, azt sem, hogyan közli velünk a kegyelmet.
- ▶ **Olyat nem** nyilatkoztat ki, **ami ellentmond az értelemnek!** (Mi is racionalisták vagyunk!) Csak olyat, amiről enélkül nincs információnk, vagy meghaladja értelmünket!

IV.1.7. A kinyilatkoztatás lépései (KEK 54-73.)

1. Az őszülőknek adott kinyilatkoztatás (Ter 1-3.)

> a bűnbeeséssel az ember nagyon megsérül, de nem esik ki Isten üdvözítő tervéből

2. A Noéval kötött szövetség (Ter 10,20-31.)

> áldás és újrakezdés az emberiség és a természet számára. Istennek globális üdvterve van

3. Az Ábrahámmal kötött szövetség (Ter 15.)

> szövetség egy családdal a végső üdvterv megvalósulása érdekében

4. A Mózes által kötött szövetség (Kiv 19-24.)

> szövetség egy néppel, de egyetemes szellemi-erkölcsi törvények alapján

5. A Jézus Krisztusban kötött szövetség

> szövetség az egész emberiség számára, amely átvezet az újjáteremtésbe

IV.1.8. Újabb, más kinyilatkoztatás nem lesz

- ▶ *„Sokszor és sokféleképpen szólt egykor Isten az atyákhoz a prófétákban, ezekben az utolsó napokban a Fiú által szólt hozzánk.” (Zsid 1,1-2)*

- ▶ **„Magán”-kinyilatkoztatások:** Nem kötelező hinni bennük, még akkor sem, ha egyeseket az Egyház hitelesnek ismer el. Nem tesznek hozzá a hitletéteményhez (Szentírás+szenzthagyomány) és nem is részei.
- ▶ *„A krisztusi üdvrend tehát, mint új és végleges szövetség sohasem múlik el, és már semmiféle új nyilvános kinyilatkoztatást nem kell várnunk a mi Urunk, Jézus Krisztus eljövételéig.” (Dei Verbum 2.)*
- ▶ De: Van **dogmafejlődés**, a hitletétemény mélyebb megértése alapján.
- ▶ A Biblia utolsó lapján (Jel 22.): **E könyvből sem elvenni, sem hozzátenni nem szabad!** Így várjuk, lelkesedve, Jézus Krisztus második eljövételét!